



Europeiska energinät

Sammanfattning

I detta utlåtande behandlar utskottet EU-kommissionens grönbok om ett tryggt, hållbart och konkurrenskraftigt europeiskt energinät (KOM(2008) 782). Syftet med grönboken är att försöka utröna hur EU bättre ska kunna främja de energinät Europa behöver genom att använda alla tillgängliga instrument, däribland stödet till s.k. transeuropeiska energinät (TEN-E). Grönboken innehåller också förslag till större strategiska projekt som EU kan främja för att stärka en trygg och solidarisk energiförsörjning inom ramen för ett verkligt europeiskt energinät.

I sitt ställningstagande betonar utskottet att den grundläggande svenska hållningen måste vara att en bättre infrastruktur för distribution av el och gas fungerar som ett medel för att på ett effektivt sätt nå de klimatrelaterade målen för EU:s energipolitik. Härutöver framhåller utskottet att en utvidgad och väl fungerande inre marknad för el och gas är eftersträvsvärd av konkurrens-, försörjningstrygghets- och miljöskäl. En fortsatt ökad produktion av förnybar energi förutsätter emellertid en modernisering av distributionsinfrastrukturen på energiområdet.

Vidare anser utskottet att Sverige tydligare bör understryka vikten av att de insatser som görs för förbättrad eldistribution tar till vara de tekniska landvinningar som har gjorts under senare år.

I två motivreservationer (s, v; mp) förespråkas andra ställningstaganden än de utskottets majoritet förordar.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning	4
Bakgrund	4
Grönbokens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets granskning	8
Den svenska ståndpunkten	8
Vissa kompletterande uppgifter	8
Reservationer	10
1. Europeiska energinät – motiveringen (s, v)	10
2. Europeiska energinät – motiveringen (mp)	11
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade dokument	12

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Europeiska energinät

Riksdagen lägger utlåtandet till handlingarna.

Reservation 1 (s, v) – motiveringen

Reservation 2 (mp) – motiveringen

Stockholm den 10 februari 2009

På näringsutskottets vägnar

Karin Pilsäter

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Pilsäter (fp), Tomas Eneroth (s), Björn Hamilton (m), Hans Rothenberg (m), Maria Plass (m), Alf Eriksson (s), Krister Örnfjäder (s), Marie Weibull Kornias (m), Karin Åström (s), Mikael Oscarsson (kd), Staffan Anger (m), Kent Persson (v), Liselott Hagberg (fp), Per Bolund (mp), Renée Jeryd (s), Eva-Lena Jansson (s) och Åke Sandström (c).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Kammaren har den 21 november 2008 hänvisat Europeiska kommissionens grönbok om ett tryggt, hållbart och konkurrenskraftigt europeiskt energinät (KOM(2008)782) till näringsutskottet. Utskottet har mottagit Regeringskansliets faktapromemoria 2008/09:FPM49 om grönboken, och näringsminister Maud Olofsson har den 27 januari 2009 informerat utskottet om grönbokens innehåll samt redogjort för den svenska ståndpunkten i ärendet.

Regeringen har skickat ut grönboken på remiss till ett sjuttiototal instanser. Remisstiden löper t.o.m. den 27 februari 2009. Kommissionens konsultation om grönboken pågår till den 31 mars 2009. Därefter avser kommissionen att förbereda en revidering av riktlinjerna för stöd till s.k. transeuropeiska energinät (TEN-E). Kommissionens förslag på det området väntas våren 2010.

Bakgrund

Vid Europeiska rådets möte i mars 2006 ställdes krav på att en plan för sammanlänkning av prioriterade energinät skulle antas som ett inslag i en strategisk översyn av EU:s energipolitik. Kommissionen presenterade i januari 2007 meddelandet En energipolitik för Europa (KOM(2007)1). Översynen omfattade bl.a. kommissionens meddelande om en prioriterad sammanlänkingsplan (KOM(2006)846). Infrastrukturfrågor ingick också i den handlingsplan för energi som antogs av Europeiska rådet i mars 2007 då kommissionen fick i uppdrag att föreslå rationellare godkännandeprocedurer för energinätsprojekt.

Vid Europeiska rådets möte i oktober 2008 betonades försörjningstrygghet, och kommissionen uppmanades att föreslå åtgärder för att stärka den kritiska infrastrukturen på energiområdet. Rådet gav specifikt stöd för sammanlänkingsplanen för Östersjöregionen.

I november 2008 presenterade kommissionen den andra strategiska energiöversynen (KOM(2008)781). Denna har energiförsörjning som tema och den här aktuella grönboken om europeiska energinät är ett av ett tjugotal dokument som ingår i energiöversynen.

Grönbokens huvudsakliga innehåll

Bakgrund och syfte

I grönboken framhåller kommissionen att Europas energinät måste genomgå snabba och omfattande förändringar för att EU:s mål om mer förnybar energi och mindre utsläpp ska kunna uppfyllas. Befintliga nät håller på att bli föråldrade och är otillräckliga för att möta tillkomsten av förnybar energi och för att förse EU med importerad energi. Omfattande investeringar behövs för att säkra energiförsörjningen. EU behöver stärka sin politik för att utveckla energinät. Nätpolitiken måste bättre spegla de stora utmaningarna för den globala energiförsörjningen. Nätpolitiken bör dra fördel av ny teknik, innebära en diversifiering av energikällor och bidra till solidariteten vid energikriser.

Nya mål för andelen förnybar energi och klimatförändringar (de s.k. 20-20-20-målen) måste avspeglas i nätplaneringen. En strategi för hur mer förnybar energi ska kunna integreras i näten bör utarbetas i samarbete med nationella och regionala myndigheter samt marknadens aktörer.

Syftet med grönboken är att försöka utröna hur EU bättre ska kunna främja de energinät Europa behöver genom att använda alla tillgängliga instrument, däribland stödet till s.k. transeuropeiska energinät (TEN-E). Grönboken innehåller också förslag till större strategiska projekt som EU kan främja för att stärka en trygg och solidarisk energiförsörjning inom ramen för ett verkligt europeiskt energinät.

Administrativa hinder för energinät

Skilnader i nationella tillstånds- och planeringsbestämmelser medför ofta förseningar i större nätprojekt. Kommissionen anser att bättre harmonisering av sådana processer skulle avhjälpa situationen men den konstaterar samtidigt att EU saknar befogenheter på området. En annan typ av hinder för större projekt är att lokala opinioner motsätter sig ingrepp i deras närmiljö, den s.k. NIMBY-effekten (Not In My Backyard).

I grönboken resonerar kommissionen även om att prioriterade europeiska projekt skulle kunna införlivas i nationella strategiplaner. Villkor för att få TEN-E-stöd skulle kunna vara att medlemsstaterna vidtar åtgärder för att hålla fastställda tidsplaner. Kommissionen anser också att systemet med koordinator för större viktiga och svåra projekt kan vara en lösning. En annan är den förbättrade planeringssamverkan som väntas mellan bl.a. stamnätsansvariga aktörer när det tredje inre marknads paketet har trätt i kraft.

Kommissionen anser vidare att informationen till allmänheten måste bli bättre för att därigenom öka förståelsen och stärka solidariteten. Informationsutbytet om investeringsfrågor mellan medlemsstater, offentliga och privata aktörer bör också förbättras.

Ny teknik och innovationer

Ett flexibelt energinät med stor kapacitet som kan ta hand om både konventionella och förnybara energikällor innebär tekniska utmaningar och kräver ny teknik och innovationer. Ökad inriktning på nätteknik i olika FoU-program är därför nödvändig. Till viss del behandlas detta i den strategiska planen för energiteknik (den s.k. SET-planen).

Internationella energinät

Nätpolitiken måste också omfatta externa förbindelser för att trygga EU:s försörjning. EU bör kunna ingripa eller medla när aktörer inte lyckas genomföra nyckelprojekt som är viktiga för Europa.

EU:s internationella samarbetsram ska uppmuntra projekt för utveckling av internationella energinät i syfte att trygga Europas energiförsörjning. Ett långsiktigt politiskt ramverk behövs för att säkra privata åtaganden och för bankgarantier från t.ex. Europeiska investeringsbanken (EIB) och Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling (EBRD).

Befintliga EU-grupperingar (t.ex. gasförsörjningsgruppen) skulle kunna utnyttjas för att i ett tidigt skede diskutera förslag till internationella energiprojekt. Detta skulle bidra till att bygga upp en solidaritet mellan medlemsstaterna och förebygga konflikter i politiskt känsliga frågor.

Kommissionen framhåller dock att slutliga beslut om rörledningar för import är en handelsfråga. Den konstaterar också att det i vissa fall kan vara befogat att ge tredjeländer politiska garantier om långsiktigt samarbete. Vikt kan också läggas vid att stödja projekt där en privat investerare bedömer att de icke-kommersiella riskerna är för stora.

Revidering av programmet Transeuropeiska energinät (TEN-E)

Mål och räckvidd

Transeuropeiska nätverk Energi (TEN-E) är gemenskapens viktigaste instrument för infrastrukturutveckling på energiområdet. Kommissionen anser att TEN-E måste bli mer effektivt och därför ersättas med ett nytt instrument – EU:s instrument för energitrygghet och energiinfrastruktur – med syfte att fullborda den inre energimarknaden, utveckla nät som fyller EU:s krav om förnybar energi samt trygga energiförsörjningen genom stöd till projekt i och utanför unionen. I grönboken anges i vilken riktning kommissionen vill revidera riktlinjerna för TEN-E.

Målen för det nya instrumentet ska baseras på de s.k. 20-20-20-målen och i övrigt på EU:s energipolitiska mål. Det ska omfatta all ledningsburen energi, som hittills el och gas, men även terminaler för flytande naturgas (Liquefied Natural Gas, LNG) och infrastruktur för lagring av LNG. Därutöver vill kommissionen utöka räckvidden till att omfatta även oljeledningar. Ett arbetsdokument (SEK(2008)2869) om oljeledningar finns bilagt grönboken. Räckvidden skulle också kunna utvidgas till att omfatta

koldioxidavskiljning och lagring. Ett alternativ skulle, enligt kommissionen, kunna vara att anpassa biogasnät så att de lämpar sig för fordon som drivs med komprimerad naturgas.

Planeringen av energinät bör vara marknadsdriven med tydligt ansvar för systemansvariga och tillsynsmyndigheter.

Prioriterade projekt

Antalet prioriterade projekt som hanteras i programmet ska vara litet och de ska vara gränsöverskridande. Det kan handla om sådana som ansluter isolerade medlemsstater till det europeiska nätet eller projekt som rör flera stater.

Kommissionen tar upp ett antal satsningar som kan fylla de strategiska kraven. Projekten – som även nämns i den andra strategiska energiöversynen – är:

- En sammanlänkingsplan för Östersjöregionen
- En ny sydlig gaskorridor
- Terminaler och lagring för LNG
- Energiring kring Medelhavet
- Sammanlänkning av el- och gasförsörjningen i centrala och östra Europa
- Nät för havsbaserad vindkraft i Nordsjön

Beträffande sammanlänkingsplanen för Östersjöregionen anges det att denna kommer att utvecklas som en del av den strategi för Östersjöområdet som kommissionen ska presentera i juni 2009.

Finansiering

TEN-E-programmet har en relativt begränsad budget och stöder i dagsläget nästan enbart förstudier och liknande. Kommissionen menar att finansieringsfrågan måste diskuteras för att möta kraven på stora nyinvesteringar. Behov av en viss budgetökning för TEN-E indikeras, men kommissionen ser i första hand att gemenskapens övriga instrument kopplas in i betydligt högre grad. Europeiska investeringsbanken (EIB), Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling (EBRD), sammanhållnings- och strukturfonder, ramprogrammet för forskning och utveckling är exempel på sådana finansieringskällor.

Utskottets granskning

Den svenska ståndpunkten

Av Regeringskansliets faktagenomemoria framgår den preliminära svenska ståndpunkten till de frågor som behandlas i grönboken. Det slås fast att regeringen välkomnar förslagen avseende nya riktlinjer för TEN-E. Sverige inser behovet av ny infrastruktur för att möta kraven på trygg energiförsörjning och på en fungerande energimarknad. Regeringen är positiv till att fokus läggs på ett litet antal prioriterade projekt och har redan ställt sig bakom sammanlänkingsplanen för Östersjöregionen. Vidare understöder regeringen att projekt som bidrar till de energipolitiska målen prioriteras, t.ex. sådana satsningar som resulterar i ökad användning av förnybar energi. Regeringen är positiv till mera samordnad planering av nät och till förenkling av tillståndprocesser. Den anger att den nationellt strävar efter att förenkla tillståndprocesser, men ser potentiella kompetensproblem med en gemenskapsstyrd process. Det kan exempelvis vara svårt att inom en begränsad tidsram inrymma överlagandemöjligheter och skyldigheter att ta miljöhänsyn. Enligt regeringen är det dock för tidigt att säga något bestämt om detta då det inte är känt vilket regelverk som kommer att föreslås.

Regeringen ställer sig bakom förslaget om att riktlinjerna för TEN-E utvidgas till att även omfatta annan infrastruktur än el- och gasledningar och hänvisar i sammanhanget till att den har drivit frågan om ett regelverk för infrastruktur för koldioxidlagring. I faktagenomemorian anges det att regeringen inte har tagit ställning till om oljeledningar bör ingå i riktlinjerna.

Vissa kompletterande uppgifter

Den 28 januari 2009 presenterade kommissionen meddelandena Investera nu i morgondagens Europa (KOM(2009)36) och Förslag till förordning om inrättande av ett program för hjälp till ekonomisk återhämtning genom finansiellt stöd till projekt på energiområdet (KOM(2009)35). Meddelandena är ett led i genomförandet av den återhämtningsplan för Europa som antogs av Europeiska rådet i december 2008. Kommissionen föreslår ett paket som bl.a. innefattar sammankopplingsprojekt för att bidra till att åtgärda en del av bristerna i dagens infrastruktur på energiområdet samt satsningar på havsbaserad vindkraft. Förslaget innebär bl.a. att 1,5–2 miljarder euro av det stimulanspaket som fastställdes i återhämtningsplanen ska användas för viktiga strategiska sammankopplingar av gas- och elnät. Stöd ska ges till ett tjugotal projekt där kommissionen har använt den strategiska energioversynen som vägledning vid urvalet. Bland projekten, och inom ramen för sammanlänkingsplanen för Östersjöområdet, finns följande med mer direkt svensk anknytning:

- Gas: Skanled (Polen, Danmark, Sverige). Uppskattat stöd från EU: 150 miljoner euro.
- El: Sammankoppling av Sverige och de baltiska staterna samt förstärkning av elnätet i de baltiska staterna. Uppskattat stöd från EU: 175 miljoner euro.

Av en promemoria från Näringsdepartementet framgår att Sverige ställer sig positivt till att dessa projekt finns på listan. Meddelandena kommer att behandlas av rådet och Europaparlamentet genom ett s.k. medbeslutandeförfarande under våren 2009.

Utskottets ställningstagande

Energi- och klimatfrågorna kommer att finnas högt på de politiska dagordningarna under lång tid så väl på den globala arenan som i EU och i Sverige. Förmågan att under de närmaste åren nå långtgående politiska överenskommelser och kapacitet att omsätta dessa och redan fattade beslut i praktisk handling kommer att ha stor betydelse för hur väl mänskligheten lyckas tackla den utmaning som klimathotet utgör.

EU är en viktig aktör på området, och den nu aktuella grönboken kan betraktas som en bit i det klimat- och energipolitiska pussel som för närvarande läggs inom unionen.

Utskottet vill betona vikten av att Sverige i det fortsatta arbetet tydligt poängterar de s.k. 20-20-20-målen betydelse för de insatser som görs för att förstärka de europeiska energinäten. En utvidgad och väl fungerande inre marknad för el och gas är eftersträvansvärd av konkurrens-, försörjningstrygghets- och miljöskäl. Den grundläggande svenska hållningen måste vara att en bättre infrastruktur för distribution av el och gas fungerar som ett medel för att på ett effektivt sätt nå de klimatrelaterade målen för energipolitiken. Produktionen av förnybar energi ökar visserligen kraftigt inom EU men en fortsatt ökning i syfte att nå ambitiösa klimatmål förutsätter en modernisering av distributionsinfrastrukturen på energiområdet.

Utskottet anser vidare att Sverige tydligare bör framhålla vikten av att de insatser som görs för förbättrad eldistribution tar till vara de tekniska landvinningar som har gjorts under senare år. Användning av ny teknik kan bl.a. göra att det krävs mindre ingrepp i landskapet och i människors livsmiljöer.

Utskottet vill avslutningsvis framhålla att förslagen i grönboken och regeringens ståndpunkt i förhållande till dessa förslag inte påverkar regeringens pågående legala prövning av en gasledning i Östersjön.

Reservationer

1. Europeiska energinät – motiveringen (s, v)

av Tomas Eneroth (s), Alf Eriksson (s), Krister Örnfjäder (s), Karin Åström (s), Kent Persson (v), Renée Jeryd (s) och Eva-Lena Jansson (s).

Ställningstagande

Energi- och klimatfrågorna kommer att finnas högt på de politiska dagordningarna under lång tid såväl på den globala arenan som i EU och i Sverige. Förmågan att under de närmaste åren nå långtgående politiska överenskommelser och kapacitet att omsätta dessa och redan fattade beslut i praktisk handling kommer att ha stor betydelse för hur väl mänskligheten lyckas tackla den utmaning som klimathotet utgör.

Vi vill betona vikten av att Sverige i det fortsatta arbetet tydligt poängterar de s.k. 20-20-20-målen betydelse för de insatser som görs för att förstärka de europeiska energinäten. Den grundläggande svenska hållningen måste vara att en bättre infrastruktur för distribution av el och biogas i första hand ska fungera som ett medel för att på ett effektivt sätt nå de klimatrelaterade målen för energipolitiken.

Vi befarar att den vikt som läggs vid att säkerställa försörjningstrygghet genom att sammankoppla Europas energinät, som kommer till uttryck i grönboken, kan innebära att vissa medlemsstater underlåter att investera i inhemsk energiproduktion från förnybara källor. Utökade möjligheter till billig import av naturgas från länder utanför EU kommer exempelvis att hämma många medlemsstaters vilja att bidra till EU:s gemensamma strävan att minska användningen av fossila bränslen. Egen basproduktion baserad på förutsättningarna i respektive land ska, enligt vår uppfattning, eftersträvas.

Vi anser också att infrastrukturinvesteringar som syftar till att utvidga den europeiska elmarknaden kan få negativ effekt på elpriserna i Sverige. Vi ser en risk i att en utvidgning kan innebära att efterfrågan på el ökar samtidigt som det blir svårt att på kort sikt möta denna efterfrågeökning med nödvändiga ökningar av elproduktionen. Följden blir att elpriserna i Sverige stiger, vilket kan påverka den elintensiva svenska basindustrins konkurrenskraft negativt. Vi befarar också att brister i konkurrensen på Kontinentaleuropas elmarknader kan inverka negativt på elpriserna vid en sammankoppling. De insatser för förbättrade konkurrensförhållanden som föreslås inom ramen för det s.k. tredje inre marknads paketet måste visa sig ha eftersträvad effekt innan Sverige kan ställa sig bakom en mer omfattande utvidgning av den inre elmarknaden. Väl fungerande regionala marknader – liknande den nordiska elmarknaden – bör prioriteras i första hand.

Avslutningsvis konstaterar vi att regeringen tydligen svävar på målet när det gäller om oljeledningarna ska omfattas av det nya instrumentet för investeringar i energinfrastruktur. Mot bakgrund av att Sverige bör lägga stor vikt vid 20-20-20-målen är det, enligt vår uppfattning, givet att så inte bör vara fallet.

2. Europeiska energinät – motiveringen (mp)

av Per Bolund (mp).

Ställningstagande

Framtidens energipolitik såväl inom EU som i Sverige måste ha lösningen på det globala klimathotet som den starkast lysande ledstjärnan. Alla energipolitiska insatser bör således granskas mot bakgrund av hur väl de bidrar till att utsläppen av växthusgaser minskar.

Jag anser att de ambitioner att utveckla och knyta samman det europeiska energinätet som skisseras i grönboken inte beaktar denna grundläggande utgångspunkt i nödvändig utsträckning. I stället genomsyras grönboken av ett försörjningstrygghetsperspektiv som i huvudsak tycks innebära att tillkommande infrastruktur ska främja ökad användning av fossila energikällor som olja och gas. Jag ser en betydande risk i att satsningar på förnybar energi och en effektivare energianvändning får stå tillbaka för storskaliga infrastrukturprojekt som innebär att Europa låser sig än hårdare fast i ett fossilbränsleberoende. De signaler dylika satsningar sänder till omvärlden när det gäller EU:s syn på de globala klimatproblemen försvagar onekligen unionens trovärdighet som självpåtagen frontaktör inför de kommande förhandlingarna om ett nytt globalt klimatavtal. Regeringen bör tydligt klargöra att Sverige inte är intresserat av projekt som innebär ökad användning av fossila bränslen.

I stället för att som i grönboken propagera för infrastruktursatsningar som bl.a. syftar till att främja ökad import av gas och olja borde EU säkerställa såväl försörjningstrygghet som miljöambitioner genom att på olika sätt främja produktion och distribution av förnybar energi. Investeringar som finansieras från EU:s budget eller från andra finansiärer som omnämns i grönboken (exempelvis Europeiska investeringsbanken) måste styras över mot att främja framväxten av ett decentraliserat eldistributionssystem och mot att gynna energiproduktion från förnybara energikällor. Användning av ny teknik som minskar energiproduktionens och energidistributionens inverkan på miljö och hälsa bör prioriteras särskilt.

BILAGA

Förteckning över behandlade dokument

Europeiska kommissionens grönbok Mot ett tryggt och konkurrenskraftigt europeiskt energinät (KOM(2008)782)